

Ježíš v bratřích a sestrách nejmenších

1.

V jedné z četných próz BOHUMILA HRABALA položí - asi spíše pan farář než soudružka učitelka - otázku: „Děti, jaké jsou největší svátky v roce?“ Odpověď nezní ani Velikonoce, ani Velká říjnová socialistická revoluce, nýbrž: „Dušičky a když se zabije prase“. Z mládí si pamatují, že polemicky založení evangeličtí faráři na dušičkovou neděli z kazatelen útočili na hřbitovní religiozitu, jiní, ti pozitivnější, stavěli proti jejich svátku Všem věrných zesnulých náš Den reformace. Ježíšovo podobenství o Posledním soudu – jedno z Ježíšových podobenství o Posledním soudu – zařadil evangelista Matouš na konec svého vylíčení Ježíšovy pozemské kariéry, před pašijový příběh; v řadách církevních perikop bývá tato perikopa řazena jako bilanční text na závěr starého církevního roku, před advent. Luterští theologové neopomenou zdůraznit, že doktor Martinus Ježíšova slova o bratřích nejmenších rád a často citoval, ačkoli se mu měla přičít neméně než slaměná epištola: říká se v nich přece, že nebudeme souzeni podle víry, nýbrž *podle skutků*. Novodobí luteráni ovšem tento biblický oddíl milovali. Všichni bultmannovci, marburským Mistrem počínaje (závěr studie *Myšlenka Boha a moderní člověk*, 1963, GuV 4, 127) a jeho radikálními žáky konče opakovali to, co přece ví každý protestant po Kantovi: že v křesťanském náboženství/křesťanské víře nejvíc/jedině váží naše vstřícné lidství, spolu-lidství, „Mitmenschlichkeit“. „Bůh je tam, kde se děje spolulidství“, „Bůh je tam, kde jsme si navzájem bližními“, „Bůh je tam, kde se uskutečňuje ničím nepodmíněná a nijak neomezená láska“. Doktorand DIETRICH BONHOEFFER myšlenku své disertace o „čistě etické transcendenci“ (*Sanctorum communio*, 1930, DBW 1,31) v závěru života radikalizoval do známých tvrzení: Ne nedosažitelné nebe, nýbrž dosažitelný bližní! (Česky *Na cestě ke svobodě*, s. 263n; WENA 414) HANS JOACHIM IWAND pocíťoval potřebu upozornit na to, že to nejsme my, kdo identifikuje Krista s lidskými outsidersy, nýbrž že se s nimi k našemu překvapení identifikoval a bude identifikovat Kristus sám! (PM 246) Stárnoucí KARL BARTH se opře o Genesi a vytkne Nietzschemu ne především hlásání „smrti Boha“, nýbrž především prorokování „humanity bez bližního“! (KD III/2, 276nn).

2.

Je to *apokalyptika* jak vyšitá: Syn člověka, Král království, přijde ve slávě, za asistence andělů, zasedne na vladařský trůn a zahájí univerzální soud – tedy soud nejen nad pohany, nejen nad židy, nejen nad křesťany, nýbrž nade všemi. Vzpomínám si, jak jednou Josef Smolík, jak to míval ve zvyku, svým hlubokým basem bez komentáře zacitoval: „*A potom bude soud.*“ (Židům 9,27b) KRINEIN znamená: třdit, rozdělovat, rozlišovat. *Oddělovat* pravdu od lži, spravedlnost od nepravosti. A ovšem: lháře od pravdomluvných, spravedlivé od nespravedlivých. Soud přinese *rozdělení*: jedni půjdou napravo, druzí nalevo; před jedněmi se otevře brána vedoucí do života, za druhými se zavře brána vedoucí k smrti. *Ovce a kozlové* prý proto, že se ovce a kozli ve dne pasou společně, zatímco noci tráví odděleně: kozli vyhledávají teplo, ovce upřednostňují čerstvý vzduch. Snad tu přichází ke slovu i symbolika barev: kozli jsou černí, ovce bílé, a v naší bělošské společnosti značí bílá klad, zatímco černá zápor. V římsko-katolické církvi se farář oblékal do černého na Velký pátek a do bílého na Vzkříšení. Dva východy: východ vpravo a východ vlevo. Tady už musím být se symbolikou opatrnější. Že máme zásadně a za všech okolností kráčet napravo, nikoli nalevo, si myslí pouze stoupenci politické pravice, což přece nejsou všichni, podle všeho ani ne my všichni, co

tu teď sedíme. Snad už zase mohou český křesťan a česká křesťanka volit levici, aniž by se vystavili výtce či posměchu, že se dosud nevymanili ze stínu J.L. Hromádky.

2.1. Jaká jsou *kritéria*, podle nichž bude probíhat Poslední soud? Na základě čeho prohlásí jeho *Soudce* jedny za spravedlivé, druhé za nespravedlivé?

(1.) Ti první něco dobrého udělali. Co? Zastali se snad dobré pověsti církve, poskytli jí štědrý finanční dar? Ne. Dali najíst hladovému, napít žíznivému, poskytli střechu nad hlavou člověku na cestách, oblékli nahého, navštívili nemocného ve špitále a vězně v kriminále. Nejsou překvapeni, když slyší, že podali pomocnou ruku, jsou překvapeni, když se dozvídají, komu pomohli: koho nasýtili, koho napojili, koho oblékli, komu poskytli střechu nad hlavou, koho navštívili. V „jednom z *Kristových nepatrných bratří*“ prokázali službu – *Kristu*. Kdysi mohli první křesťané spatřovat v těchto příjemcích prokázané pomoci křesťanské misionáře. Dnes by byl podobný výklad přitažen za uši. Zítřa či pozítří, až se staneme pro většinovou společnost pohrdanými, vysmívanými outsidersy, se k němu možná zase vrátíme. V tuto chvíli bych ovšem hledal nepatrné Kristovy bratry a sestry opravdu jinde než mezi středostavovskými studenty evangelické teologie.

(2.) Udělali ti druzí něco špatného? Co? Posmívali se snad náboženství, prosazovali nekřesťanské životní hodnoty? Ne. Nedali najíst tomu, kdo hladověl, a napít tomu, kdo žíznil, neujali se pocestného, neoblékli nahého, nenavštívili ani nemocného ani vězně. Ani oni nejsou překvapeni, když slyší, že nepodali pomocnou ruku, stejně jako byli překvapeni ti před nimi, když se dozvěděli, komu nepomohli: koho nenasýtili, koho nenapojili, koho neoblékli, komu neposkytli střechu nad hlavou, koho nenavštívili. V „jednom z *Kristových nepatrných bratří*“ neprokázali službu – *Kristu*. Nepopírají, že *těmto* lidem nepomohli, a nehájí se poukazem na to, že třeba *jiným* lidem pomohli. Mimochodem, výčet ne-činů je stejně konkrétní, jako byl konkrétní výčet činů. Neexistují pouze „peccata comissionis“, barthovskými projevy hříchu jako pýchy, existují též „peccata omissionis“, projevy hříchu jako lenivosti. Římsko-katoličtí křesťané vyznávají v Confiteor na začátku mše: „A nekonám, co mám konat“.

2.2. Kdo jsou to ti, kdo Krista v bratřích nejmenších nepoznali?

(1.) Jsou těmi poslanými nalevo *nepraví křesťané*, ti, kdo Krista poznat mohli či měli? Orthodoxové bez orthopraxe? Ti, kdo mají pravou víru, ale nemají pravou lásku? Pak by Ježíšovo podobenství o Posledním soudu bylo naším posledním varováním. Když jsem jako začínající theolog zamilovaný do Martina Luthera vystřelil do Jakubovy epištoly, napomenul mě můj nynější kolega PETR MACEK: Není zbytečné říkat, že víra bez skutků *je* mrtvá!

(2.) Jsou těmi poslanými napravo *praví křesťané*, ti, kdo jednájí, jako jednal Kristus? Orthopraktici? Muži a ženy účinné křesťanské lásky? Pak by podobenství ilustrovalo reformační dogmatiku a/nebo kantovskou filosofii. Křesťanský mravní jednání je jednání bez pomyšlení na odměnu, uznání druhých nebo sebeúctu.

(3.) Nejsou jimi spíše tzv. *anonymní křesťané*, ti, kdo o Kristu nikdy neslyšeli, a proto jej ani poznat nemohli? Orthopraktici bez orthodoxie? Ti, kdo mají pravou lásku, ale nemají pravou víru? Pak by Ježíšovo podobenství o Posledním soudu přinášelo poslední naději všem. A můj bývalý doktorand MAREK ŘÍČAN, zabývající se ve své disertaci otázkou „spásy nekřesťanů“, by měl radost.

Tady končí exegeze, tady začíná dogmatika.

(Ad 3.) Zkušenost nás učí – nezávisle na tom, zda nám je rahnerovská myšlenka anonymního křesťanství nebo tillichovská myšlenka latentní církve blížká či nikoli – že je nemálo *nekřesťanů*, kteří jednájí tak, *jako kdyby* (takřka už) *byli křesťany*. Kdyby se křesťany stali, sotva by jednali jinak. Klidně bychom si je mohli vzít za vzor. GÁNDHÍHO jsme už dávno započítali do oblaku Kristových svědků, aniž bychom jej začali vydávat za křesťana.

(Ad 1.) Zkušenost nás rovněž učí, že je nemálo *křesťanů*, kteří jednají tak, *jako kdyby* (ani nikdy) *křesťany nebyli*. Kdyby zítra křesťany přestali být, jednali by na vlas stejně, jako jednají dnes. Hodili by se nám jako odstrašující příklad. *Nomina sunt odiosa*, nechci jmenovat. Nejde o ty druhé, jde o nás, jde o mě: *Co bude se mnou, nebudu-li jednat kristovsky, jako Kristus?*

(Ad 2.) Ale snad máme nějakou zkušenost i s těmi křesťankami a křesťany, kteří obětavě slouží Kristu v jeho (a našich!) bratřích a sestřích nejmenších. I oni však budou na Posledním soudu překvapeni. Proč? Je pro ty, kdo znají Ježíšův příběh, Ježíšova *sebeidentifikace s nejmenšími* tak nová?

Opisují doslova z vědeckého, učenecky nudného komentáře k Matoušovi: „Zde se naplňuje to, co se začalo v blahoslavenstvích Kázání na hoře a co se uskutečňovalo v Ježíšově obcování s nemocnými, hříšníky a outsidersy – Ježíš se spojuje s těmito ‚nejmenšími‘ mezi lidmi a nazývá je svými bratry. Protože je zvěstovatelem a činitelem lásky a svým učedníkům ukládá milovat, uznává lásku, kdekoli se láska odehrává. Měřítko posledního úsudku bere ze svého učení a ze své praxe.“ (W. GRUNDMANN, ThKNT, 1, s. 528) Takovéhle exegezi kdybyste se na fakultě naučili: ne umět rozpoznat nějaký gramatický tvar, neřku-li religionisticky prokazatelnou vazbu evangelijní věty na nějaký rabínský výrok, nýbrž být schopni formulovat vlastními slovy (a nemusejí být nijak originální) podstatné myšlenky o Bohu a o člověku.

Ano, může být tato identifikace nová pro čtenáře Bible? DIETRICH RITSCHL v knize *Logika theologie*, z níž rád a hojně cituji, proti sobě postavil řecký a hebrejský „ideál člověka“. V extrémním kontrastu: Krásný atlet versus ztrápený prorok. Sportovci se na nás usmívají z pouličních billboardů. Bůh ví, zda jsou šťastní, ale jsou v pohodě. Vkročíte-li do kostela, zazubí se na vás od oltáře krucifix, tedy po česku: Ukřižovaný! Ale stop! Jen žádný křesťanský masochismus, neřku-li sadismus! Začneme-li lidem vnucovat losera, ztroskotance, zkrachovance, zakládáme na nové Friedrichy Nietzsche, kteří zítra vyhlásí Ukřižovanému svůj boj...

Možná, že překvapení spravedlivých je překvapení těch, jejichž pravice nevěděla, co činila jejich levice. Vstupenkou do nebe není deset dobrých skutků denně!

2.3. Čím se nám bližní v nouzi stává Kristem?

Odpovím velmi osobní vzpomínkou. Moje maminka po léta trpěla alzheimerovskou demencí. Kdo někdy pečoval o takto nemocného člověka, ví, o čem mluvím. Nechcete-li utrápit sebe a otrávit své okolí, utopíte. Svého pomvěda jsem pořádně vyplašil, když jsem jednou praštil telefonem se slovy: „Ať už konečně umře!“ – Jednu prázdninovou neděli jsem se vydal na rutinní návštěvu. Nevěděl jsem, zda zase nebudu muset řešit nějaké praktické věci a zda mě maminka vůbec pozná. Našel jsem ji na jiném pokoji, malovali, nikde nikdo, byli jsme v tichém podvečeru úplně sami. Před odchodem jsem navrhl: Pomodlíme se spolu Otčenáš. Když jsem dospěl k Amen, maminka řekla uznale: „Dobře to umíš.“ Cestou domů mě zaplavila veliká vděčnost. Vždyť jsem u nemocné prožil skutečnou neděli! Vždyť se mně stala kazatelkou evangelia! Nic jsem jí nemohl přinést, ničím jsem ji nemohl obdarovat. A tolik jsem si toho od ní odnášel. Z nemocničního lůžka stařenky, která sama nedokázala najít cestu na záchod, ke mně přicházel sám Kristus.

3. Kde se dnes tělesně setkáváme s Kristem?

Na tuto otázku dává křesťanská věrouka *dvoji* odpověď: *v Kristových svátostech a v křesťanské diakonii*. V potřebných lidech v nouzi, v nichž smíme zahlédnout tvář Kristovu, a ve svátostných živlech chleba a vína, v nichž nám Kristus dává své tělo a svou krev. Na setkání se sestrami a bratřími nejmenšími máme celý dlouhý den, celý týden, celý měsíc. Svátostnému setkání chceme věnovat následující čtvrt hodinku.